

Povijesni roman u nastavi povijesti

U radu se prikazuje analiza povijesnih romana korištenjem povjesničarskih vještina koje učenici/čitatelji razvijaju tijekom nastave povijesti. Odabiru se romani koji su kompatibilni sa sadržajima, temama i ishodima u kurikulumu Povijesti. Uz povjesničarske vještine koje učenici koriste u sagledavanju i analizi romana, predlažu se zadaci, pitanja i navode primjeri.

Ključne riječi: povijesni romani, kurikulum Povijesti, povjesničarske vještine, povijesni koncepti

1. Uvod

Jedan od ciljeva nastave povijesti je da učenici sagledavaju prošlost koristeći se povjesničarskim vještinama i tehničkim konceptima vremena i prostora, uzroka i posljedica, kontinuiteta i promjena, rada s povijesnim izvorima, povijesne perspektive te usporedbe i sučeljavanja.¹ Ostvarivanje ovih ciljeva moguće je i kroz analizu povijesnih romana s povijesnog aspekta. Čitanje i analiziranje povijesnih romana uz pomoć povjesničarskih vještina i tehničkih koncepata, mogao bi biti jedan od načina ostvarivanja ciljeva nastave povijesti te ostvarivanja predviđenih obrazovnih ishoda određenih tema gdje učenik/čitatelj može razumjeti razdoblje i društvene odnose u pročitanoj romanu, kritički promišljati o važnim događajima, pojedincima, procesima i pojavama te prepoznati i razlikovati značajna obilježja povijesnih razdoblja kroz domene filozofije, religije i kulture, ekonomije, znanosti i tehnologije, politike i društva. U radu se naznačeni potencijal povijesnih romana u nastavi povijesti analizira na primjeru romana Hrvoja Hitreca *Samo sreća, ništa drugo* i *Špilberk*.²

---

1 Prema kurikulumu Povijesti https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/POV_kurikulum.pdf (posjet 16.11.2021.)

2 Hrvoje Hitrec, *Samo sreća, ništa drugo: romansirani životopis Nikole VII. Zrinskog* (Zagreb: AGM, 2018); Hrvoje Hitrec, *Špilberk* (Zagreb: Školska knjiga, 2017); Odabir navedenih povijesnih romana vezan je uz kurikulumske teme i odgojno obrazovne ishode u 2. i 3. razredu gimnazije.

2. Povijesni roman kao književni žanr

Usprkos neodređenosti i nedostatnoj teorijskoj utemeljenosti tematska podjela zadržala se i do danas kao jedan od najprisutnijih klasifikacijskih kriterija za roman kao vrstu. Povijesni je roman onaj žanr kojemu taj tematski kriterij možda ponajviše odgovara, to jest određuje ga dostatno precizno da bude prepoznatljiv u okviru vrste s jedne strane i dostatno fleksibilan da uključuje veliki broj kompozicijski, stilski i po književnim postupcima raznolikih romana s druge strane. Začetnikom se pravog povijesnog romana drži škotski romanopisac Walter Scott. On se trsio oko autentičnosti, njegovi su likovi doista pripadali vremenu u koje je smještena radnja romana, a radnja i atmosfera građene na autentičnim povijesnim izvorima.³

U hrvatskoj književnosti svojevrsni pandan W. Scottu jest August Šenoa, koji je svojim *Zlatarovim zlatom* začetnik ne samo povijesnog nego i romana uopće u novijoj hrvatskoj književnosti. Kao i svi nacionalni bardovi u književnostima malih naroda devetnaestoga stoljeća, Šenoa je književnost poimao kao rad za opće nacionalno dobro, kao sredstvo razvitka i usavršavanja naroda i čovječanstva, te u tom smislu književnost ne samo da može nego i treba biti tendenciozna. Zanimljivo je u kontekstu teme o kojoj namjeravam govoriti da se povjesničarka Nada Klaić osamdesetih godina prošloga stoljeća prilično polemično obrušila na Šenoinu *Seljačku bunu* nabrajajući Šenoina odstupanja od utvrđenih povijesnih činjenica. Suvremeni književni povjesničar Krešimir Nemeć upozorava na grešku koju je učinila takvim pristupom književnom djelu: „Ona [Nada Klaić, op. S. P.] je *Seljačku bunu* čitala doslovno mimetički, ne vodeći računa o distinkciji između povijesne istine i estetske obrade.“⁴ S druge strane, primjećuje Nemeć, Ferdo Šišić je za *Seljačku bunu* napisao da je toliko vjerna historijskim činjenicama da bismo je mogli nazvati „historijskom monografijom u formi romana“⁵ što zorno govori u prilog tomu kako se i poimanje povijesti kao znanosti i njezine uloge u nacionalnom životu kroz povijest mijenjalo, slično kao i poimanje književnosti.

2.1. Povijesni romani Hrvoja Hitreca

Iz životopisa Hrvoja Hitreca možemo saznati da njegovo autorstvo povijesnih romana započinje trilogijom *Kolarovi*⁶, roman o životu jedne zagrebačke obitelji tijekom 20. stoljeća, a nakon toga se nižu povijesni romani: *Što Bog dade i sreća junačka*⁷, *Špilberk*, *Samo sreća, ništa drugo*, *Luka od Sigeta*⁸ i *Vladar Bosne*⁹. Počevši od *Kolarevih* u kojima tematizira hrvatsku povijest dvadesetoga stoljeća, Hitrec svakim narednim romanom zahvaća dublje u povijest: u romanu *Što Bog dade i sreća junačka* riječ je o

3 Prema Krešimir Nemeć, *Povijest hrvatskog romana. Od početka do kraja 19. stoljeća*. (Znanje: Zagreb, 1995)

4 Nemeć, *Povijest hrvatskog romana*, (Znanje: Zagreb, 1995), 86.

5 Ibid.

6 Hrvoje Hitrec, *Kolarovi* (Zagreb: Školska knjiga, 2004)

7 Idem, *Što Bog dade i sreća junačka* (Zagreb: Školska knjiga, 2010)

8 Idem, *Luka od Sigeta: roman za mladež* (Zagreb: Školska knjiga, 2019)

9 Idem, *Vladar Bosne: povijesni roman* (Zagreb: AGM, 2020)

banu Jelačiću i 19. stoljeću, u romanu *Špilberk* o barunu Trenku i 18. stoljeću, u romanu *Samo sreća, ništa drugo* o Nikoli VII. Zrinskom i 17. stoljeću, u romanu *Luka od Sigeta* o sigetskoj tragediji i 16. stoljeću, a u romanu *Vladar Bosne* o prijelazu 14. u 15. stoljeće i Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću.

Svi navedeni povijesni romani pogodni su za sagledavanje iz perspektive nastave povijesti, kurikulumu Povijesti i razvoja i korištenja povijesnih koncepata i vještina. U Tablici 1. prikazani su povijesni romani prema povijesnim razdobljima koje obrađuju i istaknutim povijesnim osobama koje se pojavljuju u romanima, bilo kao glavni likovi ili tek u pozadini romanesknih događanja.

Tablica 1. Povijesni romani Hrvoja Hitreca

Povijesni roman (godina izdanja)	Razdoblje	Povijesne osobe
<i>Kolarovi</i> (2004.)	Hrvatska politička povijest 20. stoljeća suvremeno razdoblje	Stjepan Radić (1871.-1928.)
<i>Što Bog dade i sreća junačka</i> (2010.)	19. stoljeće	Ban Josip Jelačić (1801.-1859.)
<i>Špilberk</i> (2017.)	18. stoljeće	Barun Franjo Trenk (1711.-1749.)
<i>Samo sreća i ništa drugo</i> (2018.)	17. stoljeće novovjekovno razdoblje	Nikola VII. Zrinski (1620.-1664.)
<i>Luka od Sigeta</i> (2019.)	16. stoljeće rano novovjekovno razdoblje	Nikola Šubić Zrinski (1508.-1566.)
<i>Vladar Bosne</i> (2020.)	Prijelaz 14. u 15. stoljeće	Hrvoje Vukčić Hrvatinić (1350.-1416.)

Iz tablice izdvojiti će se romani *Špilberk* i *Samo sreća, ništa drugo* za analiziranje. Također će se prikazati podudarnost s odgojno-obrazovnim ishodima i temama prema kurikulumu Povijesti u drugom i trećem razredu gimnazije.

3. Analiziranje povijesnih romana i ishodi iz kurikulumu Povijesti

Što možemo zaključiti analiziranjem povijesnih romana *Špilberk* i *Samo sreća, ništa drugo* o kompatibilnosti s ishodima kurikulumu Povijesti?

3.1. Sadržaj, povijesne osobe i događaji

Romanima *Špilberk* i *Samo sreća, ništa drugo* obuhvaćeno je razdoblje sedamnaestog i osamnaestog stoljeća i okarakterizirani su ili barem na anegdotalnoj razini dotaknuti brojni potvrđeni, manje ili više poznati povijesni likovi: Nikola VII. Zrinski, Petar Zrinski, Ana Katarina Zrinski, Juraj Križanić, Evlija Čelebija, Franjo Trenk, Mateša Kuhačević, Filip Grabovac, Ruđer Bošković, Nikola Plantić i drugi.

Roman *Špilberk* pisan je u obliku pisama koja glavni junak romana, plemeni Lovro Matijević, piše svojoj ženi Lini. Lovro je zbog krivotvorenja plemićkih povelja

bogatašima željnih da svoje bogatstvo okruna i simboličnim društvenim priznanjem završio u tamnici u utvrdi Špilberk, koja je glavno poprište zbivanja u ovomu romanu.

U romanu *Špilberk* preko Lovrinih pisama supruzi upoznajemo cijeli jedan stiješnjeni svijet, složeni splet međuljudskih odnosa unutar zatvora u kojima se mogu iščitati i širi europski povijesni procesi i prijevori. Na vrhu je toga zatvorskog mikrokozmosa zapovjednik, pukovnik von Stark, nemilosrdan, izopačen, i pohlepan čovjek, a najživotopisniji su likovi: barun Trenk, Mateša Kuhačević, doktor Hertz, Nikola Plantić, kratkotrajni „kralj Paragvaja“, zatvorski ispovjednik kapucin Sebastian. U *Špilberku* se miješaju razmatranja smisla historije, hrvatska nacionalna misao i pustolovne zgode, a epistolarna forma i određene natruhe sentimentalizma, protkane finim humorom i ironijom nenametljivo korespondiraju s literaturom i duhom povijesnog razdoblja u kojem se romaneskna radnja događa te upućuju na postmodernističku literarnu osviještenost samog autora.

U drugom romanu, *Samo sreća, ništa drugo*, autor nas upoznaje sa sudbinom velikoga hrvatskog bana i ratnika, te mađarskog pjesnika, Nikole VII. Zrinskog. U likovima Nikole i njegova brata Petra Zrinskog, Hitrec prikazuje najbolje izdanke hrvatskog plemstva, nositelja hrvatske političke misli i djela sve do devetnaestog stoljeća, kada se, zahvaljujući hrvatskom narodnom preporodu, konačno etablira i građanska politička elita. U osobi Nikole Zrinskog objedinjene su vrline ratnika i pjesnika, diplomata i političara, te odlučnog borca za bolji položaj Hrvatske i Ugarske u okviru Habsburškog Carstva ili izvan njega, ako drukčije ne ide. Roman počinje nevoljnim odlaskom Nikolina i Petrova oca Jurja Zrinskog 1626. u tabor carske vojske kod Ascherslebena, a završava 1664. pogibijom Nikole Zrinskog u lovu. Jurja Zrinskog su otrovali, a sina mu je Nikolu, po službenoj verziji, usmrtio je ranjeni vepar, no, kao što i svršetak Hitrecova romana sugerira – vjerojatno je ubijen.

3.2. Odgojno-obrazovni ishodi u povijesnim romanima kompatibilni ishodima kurikulumu Povijesti

U svakom povijesnom romanu možemo prepoznati i izdvojiti i neke od odgojno obrazovnih ishoda iz kurikulumu nastave Povijesti. Nakon izdvajanja ishoda možemo iskoristiti povijesni roman kao provjeru realiziranih ishoda ili razvijanja povijesničarskih vještina, povijesnog, kritičkog i kreativnog mišljenja.

Tablica 2. Povijesni romani, ishodi i teme

Povijesni roman	Osobe, procesi, događanja	Razdoblje u kurikulumu SS	Prostor	Domene i ishodi iz kurikuluma (primarni)	Odgojno obrazovni ishodi na razini teme
<i>Špilberk</i>	Barun Franjo Trenk, ratovi i bitke: Boravak u tamnici Špilberk u Brnu	Prva polovica 18. stoljeća, 3. razred gimnazije	Habsburška Monarhija, Vojna Krajina	POV SŠ D.3.1. Politika Učenik uspoređuje političke odnose u Europi i objašnjava uzroke i posljedice ratnih sukoba u 18. stoljeću	Učenik objašnjava ulogu Vojne krajine u habsburškim ratovima u 18. stoljeću i ulogu baruna Franje Trenka i Trenkovih pandura.
<i>Samo sreća i ništa drugo</i>	Nikola VII. Zrinski, djelovanje	17. stoljeće, 2. razred gimnazije	Habsburška Monarhija, Mađarska, Hrvatska, Međimurje, Mletačka Republika	POV SŠ A.2.1. Društvo Učenik analizira društvene promjene i odnose između društvenih skupina u srednjem i ranom novom vijeku	Učenik objašnjava društvene odnose i strukture u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Europi i u hrvatskim zemljama i utvrđuje ulogu hrvatskih velikaških obitelji u društvima srednjega i ranoga novoga vijeka.

Prema tablici (Tablica 2.) u romanu *Samo sreća i ništa drugo* možemo primarno identificirati ishod iz kurikuluma nastave Povijesti za drugi razred gimnazije iz domene Društvo: POV SŠ A.2.1. društvo u kojem se navodi: učenik analizira društvene promjene i odnose između društvenih skupina u srednjem i ranom novom vijeku. Odgojno-obrazovni ishodi na razini teme odnose se na ishod: učenik objašnjava društvene odnose i strukture u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Europi i u hrvatskim zemljama i utvrđuje ulogu hrvatskih velikaških obitelji u društvima srednjega i ranoga novoga vijeka. Ishodi koji su konkretizirani kroz teme: *Staleško društvo srednjovjekovne i ranonovovjekovne Europe i primjeri uloge hrvatskih velikaških rodova u društvenome razvoju srednjovjekovne i ranonovovjekovne Hrvatske*.¹⁰

Naravno da se nameće i niz drugih ishoda iz domena: Politika, Ekonomija itd. Realizaciju ishoda možemo provjeriti na način da učenici koristeći i razvijajući povjesničarske vještine prilikom čitanja romana, prema zadanom okviru opisuju, objašnjavaju, analiziraju zadano. Čitanje romana i ovakav pristup može se zadati darovitim i zainteresiranim učenicima na kraju obrađene teme ili na kraju drugoga razreda opće gimnazije, i postaje pravi izazov i istraživanje za učenike i nastavnika.

10 Prema udžbeniku Hrvoje Gračanin, Hrvoje Petrić, Mladen Tomorad, *Svijet prije nas, Povijest 2, (udžbenički komplet u drugom razredu gimnazije)* (Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani, 2020)

U romanu *Špilberk* ishod koji se primarno nameće jest ishod iz kurikuluma za treći razred gimnazije iz domene Politika: POV SŠ D.3.1. politika. Prema ovom ishodu učenik uspoređuje političke odnose u Europi i objašnjava uzroke i posljedice ratnih sukoba u 18. stoljeću. Odgojno-obrazovni ishodi na razini teme primarno se izdvajaju u ishodima: objašnjava ulogu Vojne krajine u habsburškim ratovima u 18. stoljeću, ulogu baruna Franje Trenka i Trenkovih pandura. Navedeni ishodi dominiraju u temi: *Uloga Vojne krajine u habsburškim ratovima*.¹¹ Učenici će prilikom čitanja romana uz korištenje povjesničarskih vještina moći provjeriti i realizirati ne samo ove primarno navedene ishode nego i niz drugih koji se odnose i na druge domene opisane u romanima. Najbolje bi bilo da učenici ovaj roman pročitaju u trećem razredu, nakon obrađene teme u nastavi, i istraživački i analitički pristupe obradi romana.

3.3. Korištenje tehničkih koncepata i povjesničarskih vještina prilikom analize romana

Tehnički koncepti pridonose razvoju povijesnog, kritičkog i kreativnog mišljenja. Tijekom poučavanja u redovitoj nastavi u koju su uključeni učenici različitih sposobnosti naglasak se stavlja na razvoj vještina uz uporabu tehničkih koncepata: vrijeme i prostor, uzroci i posljedice, kontinuiteti i promjene, rad s povijesnim izvorima, povijesna perspektiva te usporedba i sučeljavanje.¹² Koristeći navedene tehničke koncepte, učenici/čitatelji mogu sagledavati i analizirati povijesne romane. Tehničke koncepte treba tijekom procesa poučavanja i učenja učestalo koristiti, a mogu se koristiti i prilikom analize povijesnih romana, gdje nam ciljevi mogu biti ostvarivost i realizacija ishoda iz kurikuluma nastave Povijesti i uvježbavanje i razvijanje povjesničarskih vještina. Prilikom takvog analitičkog pristupa povijesnom romanu ostvariti ćemo i korelacije sa kurikulumima Hrvatskog jezika, Geografije, povezivanje s ishodima iz različitih međupredmetnih tema, primjerice tema „Učiti, kako učiti.“¹³

Nastavnik u svaki tehnički koncept učenicima/čitateljima može ponuditi zadatke i pitanja, na koja učenici odgovaraju. U kreiranju svojih odgovora učenici mogu koristiti citate iz romana, navoditi opisane događaje, procese i/ili osobe, objašnjavati dijelove ili čitav roman koristeći povjesničarske vještine. Nastavnik, a i učenik na kraju, u razrednoj raspravi, dobivaju uvid u razinu ostvarenih ishoda iz kurikuluma. Poučavanje i učenje Povijesti učenicima bi trebalo pomoći i u razumijevanju pročitanog.

11 Prema udžbeniku Vjera Brković, Rona Bušljeta, Hrvoje Petrić, Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin Šegvić, Mladen Tomorad, *Svijet prije nas, Povijest 3, (udžbenički komplet u trećem razredu gimnazije)* (Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani, 2020)

12 Prema kurikulumu Povijesti Povijest kurikulum https://skolazazivot.hr/wp-/uploads/2020/06/POV_kurikulum.pdf (posjet 16.11.2021.)

13 Pogledati ishode u Međupredmetne-teme /Škola za život <https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/> (posjet 16.11.2021.)

3.3.1. Zadaci za razvijanje povjesničarske vještine ili koncept vremena i prostora, u povijesnim romanima

Vještinu determinacije i lokalizacije, odnosno određivanje vremena i prostora u pročitanoj romanu učenici će realizirati određivanjem opisanog razdoblja u romanu i navodeći prostore u kojima se odvija radnja romana. Čitajući i promišljajući o povijesnom romanu, učenici bi trebali razviti vještinu koja se odnosi na razumijevanje tijeka, slijeda i trajanja događanja. Neki od zadataka i pitanja za učenike prilikom čitanja povijesnih romana vezanih uz razvoj ove vještine mogu biti:

1. Zadatak prepoznavanja i određivanja razdoblja, odrediti vremenski okvir događanja u romanu, povijesno razdoblje na koje se odnosi. Nakon toga treba povezati opisano razdoblje iz romana, s događanjima, osobama i procesima u Europi i Hrvatskoj i smjestiti u razdoblje o kojem su učili na nastavi.
2. Zadatak za koncept prostora, odrediti geografski prostor koji se opisuje u romanu, koristeći povijesne i geografske zemljovide. Razmisliti koliko je prostor utjecao na događaje i osobe koji su opisani u romanu. Koja su geografska obilježja prostora opisana u romanu, a utjecala su izravno i neizravno na događanja i likove (osobe) u romanu. U kakvim su odnosima likovi iz romana i prirodna sredina?

Učenici će u romanu *Samo sreća, ništa drugo* prepoznati opisano razdoblje 17. stoljeća kroz život i djelovanje glavnog lika u romanu Nikole VII. Zrinskog i ostalih likova iz velikaške obitelji Zrinski, o kojima su učili na nastavi. Moći će i točno odrediti vrijeme događanja jer se u romanu navode godine ili neki važni prijelomni događaji: izgradnja Novog Zrina, Vašvarski mir, Sigetska bitka, itd. Primjerice, opis bitke kod Asherslebena i sudjelovanje Juraja Zrinskog (Nikolina i Petrova oca): *Prohladne večeri ranog lipnja godine Gospodnje 1626. smrknuti su konjanici ujahali u tabor carske vojske kod Ascherslebena. Juraj Zrinski sjahao je pred ...*¹⁴

Prilikom opisa putovanja Nikole i Petra Zrinskog, učenici mogu bilježiti i tražiti lokacije na povijesnim ili geografskim zemljovidima i na taj način determinirati i locirati prostor. Mogu ispisati rečenicu, nazive mjesta i o tome raspraviti. Na primjer: *Proputovali su Romagnu, jug Modene i Toscanu. Nisu se morali bojati turskih prepada, nije bilo rata koji se zauvijek preselio u Njemačku...* Učenici mogu izdvojiti rečenicu iz romana koja opisuje posjede Frankopana: *...jer su imanja Vukova bila velika, od Bosiljeva i Zvečaja do Klinča sela i Brežica...*¹⁵ i pronaći lokacije na karti.

Određivanje vremena i prostora i razvijanje povjesničarskih vještina određivanja vremena i prostora u romanu *Špilberk*: učenici će prepoznati lik baruna Franje Trenka i prisjetiti se poučavanog iz razdoblja 18. stoljeća već na samom početku romana, kada autor u priču uvodi lik Franje Trenka, gdje se može izdvojiti i citat iz knjige: *Stražara je prve večeri bilo više nego što ih je trebalo biti, ne zbog mene. Kako mi poslije*

¹⁴ Hitrec, *Samo sreća, ništa drugo*, 5.

¹⁵ Ibid., 40.

reče jedan od njih, htjeli su vidjeti pukovnika Franju Trenka...¹⁶ U samom romanu pisma nisu datirana, nego učenik prema opisanom povezuje događaje, vrijeme i prostor. Može se navesti nekoliko primjera iz romana i o tome raspraviti. Na primjer, ... *ako postoji mjesto na ovome svijetu koje odvratnom ružnoćom budi u ljudima želju da ga razore teškim kuglama, to je svakako Špilberk iznad Brna...*¹⁷

Navedeni primjeri su samo jedan mali dio romaneskne građe na kojoj učenici mogu uvježbavati i razvijati vještinu određivanja vremena i prostora, čitajući i promišljajući o romanima, prepoznajući likove iz romana, događanja, prostore i povezujući ih s poučavanim i naučenim na nastavi povijesti.

3.3.2. Rad s povijesnim izvorima ili razvijanje povjesničarske vještine analize povijesnog izvora

Ako povijesni roman u cjelini shvatimo kao povijesni izvor sekundarnog značenja, onda sveukupni pristup, korištenje svih povjesničarskih vještina i koncepata u analizi romana je opravdan pristup.

Učenici mogu dobiti i zadatke i pitanja uz ovaj koncept. Zadatci za učenike su: Koje vrste povijesnih izvora koristi autor u romanu? Koji se povijesni izvori direktno/ indirektno spominju ili navode? Koja je njihova važnost za europsku, a koja za hrvatsku povijest? Koliko povijesni izvori čine roman istinitijim ili približavaju realnije sliku vremena i prostora? Kakva je uloga povijesnih izvora u romanu? Učenik treba nabrojati i izdvojiti događaje ili osobe opisane u romanu.

Čitajući roman *Samo sreća, ništa drugo*, učenici mogu izdvojiti osim glavnog lika Nikole VII. Zrinskog i niz drugih likova poznatih povijesnih osoba. Primjerice prepoznati povijesna događanja i odnose jakih velikaških obitelji kroz dijalog i rečenicu koju izgovara Vuk Frankopan mladom Nikoli Zrinskom: *Mladiću moj, Hrvatska je jaka samo kada smo mi jaki i složni. Mi Frankopani i Zrinski. Kako god okreneš kako god žalosno stanje bilo, da nas nema, sve bi do kraja propalo. Mi smo Hrvatska. Tebi je to još teško shvatiti, ali tako je vjeruj mi...*¹⁸

3.3.3. Uzroci i posljedice događanja ili djelovanja povijesnih osoba iz romana

Ovu vještinu učenici mogu razvijati na način da u romanu prepoznaju uzroke i posljedice opisanih događaja ili djelovanja povijesnih osoba. Mogu izdvojiti i neke specifične uzroke ili pak kategorizirati ili rangirati uzroke i posljedice. Ili promisliti koji su uzroci u romanu ili posljedice važniji ili manje važni. Kako su opisani? Mogu navesti primjere iz romana. Učenici neka djelovanja povijesnih osoba opisanih u romanu mogu povezati s uzrocima i opisanim događajima u romanu iz njihove prošlosti, iz djetinjstva, mladosti ili zrele dobi. U jednom i drugom romanu autor prati život i djelovanje povijesnih osoba kroz sva razdoblja njihovog života, gdje bi učenici trebali prepoznavati i izdvajati uzroke i posljedice.

16 Hitrec, *Špilberk*, 7.

17 Ibid., 5.

18 Hitrec, *Samo sreća, ništa drugo*, 44.

3.3.4. Koncept kontinuiteta i promjena

Kroz koncept kontinuiteta i promjena učenici bi trebali prepoznati neke institucije, tradicije, političke sustave, vrijednosti i način života određenih društvenih skupina. Zadaci za učenike mogu biti da u romanu prepoznaju i uspoređuju opise ratova, bitaka i revolucija. Kako su te promjene i događanja utjecali na život ljudi, na njihov napredak ili nazadovanje. Kako bi vrednovali djelovanje povijesnih osoba i njihovu ulogu u povijesti opisanog razdoblja u romanu? Kako je opisan odnos prema ženama? Kojim su vrijednostima obilježena obitelj, muškarci i država?

3.3.5. Koncept perspektive

Koncept perspektive bi se ogledao u vještini prepoznavanja i povezivanja opisanih događanja, likova i procesa iz romana s današnjom situacijom. Zadaci za učenike mogu biti: mogu li prepoznati i povezati događanja, likove i procese iz romana sa današnjom situacijom? Koliko su opisana događanja imala važnost za osobe u prošlosti, a kakve za nas danas? Kako se opisani događaji tumače u sadašnjosti i koje značenje imaju? Mogu li se u romanu identificirati vrijednosti, vjerovanja i prakse pojedinaca u različitim razdobljima? Koliko se ta vjerovanja i vrijednosti razlikuju od onih u današnjici? Može li se odrediti utjecaj sadašnjosti na autorovo tumačenje događanja u romanu? Kakvu su važnost događaji iz romana imali u prošlosti, a kakvu u sadašnjosti?

Učenici bi svakako u romanu *Samo sreća, ništa drugo* trebali uočiti odnos Nikole Zrinskog prema nacionalnom i uočiti kako nacionalna svijest o pripadnosti jednom narodu ima svoj proces i trajanje. Taj je dio autor opisao u nekoliko epizoda, možda najbolje u dijelu kada opisuje put po Italiji Nikole i Petra te u raspravama i razmimoilaženjima dvojice braće po tom pitanju. U tim raspravama Petar se očituje kao žestoki Hrvat, dok je Nikola skloniji dvojnog identitetu pa tako na jedno od Petrovih navaljivanja da se jasno odredi Nikola odgovara: *Pa ću ti onda i ja kao uvijek ponoviti, stoti put. Ja sam Hrvat i nikad nisam to zanjekao... I Madžar... u političkom smislu, takoreći...* Takav je bio i proces razvoja nacionalne svijesti kroz povijest. Isto je razvoj nacionalne svijesti, kao procesa opisan i u romanu *Špilberk*, kada se barun Trenk izjašnjava kao Slavonac.¹⁹

3.3.6. Povjesničarska vještina usporedbe, sučeljavanja i zaključivanja

Ova bi se vještina ogledala u učeničkom promišljanju i zaključivanju o opisanom u romanima i učenom i poučavanom na nastavi. Učenici kroz zadatke i pitanja trebaju izvesti vlastiti zaključak, npr. o tomu je li autor uspio povijesne događaje, pojave i procese bolje objasniti, dočarati i produbiti razumijevanje događanja i djelovanja osoba nego li je to učinjeno kroz nastavu? Mogu li se i u kojoj mjeri usporediti i pronaći sličnosti ili različitosti s tumačenjima u udžbenicima? Može li se iz romana izvesti neki opći zaključak ili generalizacija?

¹⁹ Ibid., 222.

Primjerice, u romanu *Samo sreća, ništa drugo*, prilikom opisa stradavanja Nikole Zrinskog u lovu, sugerira se ustvari da je ubijen: „*Ovo će Vam pomoći gospodine grofe*“, *bilo je zadnje što je čuo prije nego što mu je oštar brid lovačkoga roga razderao kucavicu...* Slično razmišljanje, to jest tezu da Zrinski nije slučajno nastradao u lovu, nego da je ubijen, iznose i neki povjesničari. Takvih i sličnih primjera za usporedbe između književne obrade, historiografije i poučavanog u nastavi moguće je u romanu naći mnoštvo.

4. Zaključak

Pristup povijesnim romanima kao svojevrsnim pomoćnim sredstvima u nastavi povijesti pred nastavnike i učenike postavlja nove izazove i otvara nove mogućnosti obogaćivanja nastave Povijesti, od aspekta motiviranosti do različitih perspektiva sagledavanja povijesnih osoba i događaja. Sigurno je da čitajući povijesne romane učenici dublje, kritičnije i s više razumijevanja ulaze u povijesna razdoblja, društvene odnose i djelovanje povijesnih osoba u njima. Također, bolje upoznaju zanimljivu i bogatu hrvatsku povijest iz različitih perspektiva te dodatno razvijaju povjesničarske vještine. Uvođenje povijesnih romana u nastavu povijesti isto tako znatno doprinosi ostvarivanju obuhvatnije korelacije s kurikulumima drugih predmeta, osobito Hrvatskog jezika i književnosti.²⁰

LITERATURA:

- Brković, Vjera, Bušljeta, Rona, Petrić, Hrvoje, Šimetin Šegvić, Filip, Šimetin Šegvić, Nikolina, Tomorad, Mladen. *Svijet prije nas, Povijest 3, (udžbenički komplet u trećem razredu gimnazije)*. Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani, 2020.
- Gračanin, Hrvoje, Petrić, Hrvoje, Tomorad, Mladen. *Svijet prije nas, Povijest 2, (udžbenički komplet u drugom razredu gimnazije)*. Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani, 2020.
- Hitrec, Hrvoje. *Kolarovi*. Zagreb: Školska knjiga, 2004.
- Hitrec, Hrvoje. *Luka od Sigeta: roman za mladež*. Zagreb: Školska knjiga, 2019.
- Hitrec, Hrvoje. *Samo sreća, ništa drugo: romansirani životopis Nikole VII. Zrinskog*. Zagreb: AGM, 2018.
- Hitrec, Hrvoje. *Špliberk*. Zagreb: Školska knjiga, 2017.
- Hitrec, Hrvoje. *Što Bog daje i sreća junačka*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
- Hitrec, Hrvoje. *Vladar Bosne*. Zagreb: AGM, 2020.
- Hrvatski jezik kurikulum http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf (posjet 16.11.2021.)
- Međupredmetne teme /Škola za život <https://skolazazivot.hr/medupredmetne-teme/> (posjet 16.11.2021.)

20 Hrvatski jezik kurikulum http://mzos.hr/datoteke/1-Predmetni_kurikulum-Hrvatski_jezik.pdf (posjet 16.11.2021.)

Nemec, Krešimir. *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*. Zagreb, Znanje, 1995.

Povijest kurikulum https://skolazazivot.hr/wp-/uploads/2020/06/POV_kurikulum.pdf (posjet 16.11.2021.)

SUMMARY

A HISTORICAL NOVEL IN THE HISTORY TEACHING

The paper presents an analysis of historical novels using historical skills that students / readers develop during the teaching of history. Novels that are compatible with the contents, topics and outcomes of the history curriculum are selected. In addition to the historical skills that students use in perceiving and analyzing novels, tasks, questions, and examples are suggested as well.

Key words: historical novels, history curriculum, historical skills and concepts